

Кущан Т. С.
студентка 5 курсу, 55 групи
ННІ педагогіки,
наук. керівник: доц. Тарнавська Н. П.

Використання казки в процесі формування математичних уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Зміст Базового компонента дошкільної освіти в Україні побудовано відповідно до вікових можливостей дітей на основі компетентнісного підходу, тобто спрямованості навчально-виховного процесу на досягнення соціально закріпленого результату. Відтак, узагальненим результатом навчання і виховання до освітньо-олімпіади «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» є математична компетентність, яка передбачає: виявлення інтересу до математичних понять, усвідомлення і запам'ятовування їх; розуміння відношення між числами і цифрами, склад числа з одиниць і двох менших (у межах десяти); обізнаність зі структурою арифметичної задачі; вміння розв'язувати задачі та приклади надавання і віднімання в межах десяти [8, с. 7].

Казка є універсальним засобом виховання дітей. Вона має виховний, освітній і розвиваючий потенціал і дуже цінна для педагогів. Предметом розповіді в ній служать незвичайні, дивовижні, а не рідко таємничі і страшні події, сюжет має пригодницький характер. Це значною мірою зумовлює її структуру. Вона відрізняється багатоепізодичністю, закінченістю, драматичною напруженістю, чіткістю і динамічністю розвитку подій. Позитивний герой, долаючи важкі перешкоди, завжди досягає своїх цілей. Казці властивий щасливий кінець. Динамічність казок, швидку зміну подій можна використати при ознайомленні дітей з такими математичними поняттями як простір, час, кількість, величина, що в практиці ДНЗ застосовується не в повній мірі.

Мета статті: проаналізувати та розкрити можливості використання казок у формуванні елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку.

Казка сама по собі має величезний розвиваючий потенціал. Форма метафори, в якій створені казки, історії, притчі, анекдоти, найбільш доступна для сприйняття дитини. Це робить її привабливою для роботи. Крім того, робота з казкою, моделювання в рамках казкової форми розвивають особистість педагога, створюють невидимий міст між дитиною і дорослим, зближують батьків і дітей [1]. З них вони черпають безліч інформації: перші уявлення про час і простір, про зв'язок людини з природою, з предметним світом. Казки дозволяють дитині вперше відчувати хоробрість і стійкість, побачити добро і зло. Дивовижний казкар Д. Родарі, також автори теорії розвитку моральних якостей через казки, обґрунтовано стверджують наступне:

- існує багато казок жорстоких, несуть в самому змісті насильство, придушення особистості та інші негативні моменти. І ми самі в цьому легко переконуємося, розповідаючи про те, як лисиця з'їла колобка, як сестри знущалися над Попелюшкою, як важко жилося Івану-дурнику;

- казки подаються дошкільникам недостатньо різноманітно, в основному - це читання, розповідання, у кращому випадку переказ в особах, або драматизація, перегляд театральних вистав, мультфільмів, кінофільмів за мотивами знайомих казок;

- казки далеко не повною мірою використовуються для розвитку у дітей уяви, мислення, мовної творчості і активного виховання добрих почуттів;

- з розвитком масового телебачення читати дітям стали значно менше. Телевізор у цьому поєднанні з книгою без труднощів вийшов переможцем: дивитися видовище легше і цікавіше. Дитина частіше сидить біля телевізора, ніж з книгою [3, с 41-44].

Казки мають низку незаперечних переваг, і саме вони роблять казку привабливою для психологічної, терапевтичної та розвиваючої роботи. З давніх часів люди використовували казки, притчі, міфи як виховний засіб. Вони передавали і закріплювали моральні цінності, правила поведінки. Цікаві пригоди героїв казок, образність мови роблять цікавою, безпечною і прийнятною навіть найсуворішу мораль. Також відсутність жорсткої персоніфікації допомагає дитині ідентифікувати себе з головним героєм, а невизначеність місця дії не обмежують фантазію дитини. Дуже важливо, що в казкових сюжетах зашифровані ситуації і проблеми, які переживав в своєму житті кожна людина. Життєвий вибір, любов, відповідальність, взаємодопомога, подолання себе, боротьба зі злом - все це «закодовано» в образах казки. Тим більше в багатьох казках математичне початок знаходиться на самій поверхні («Два жадібних ведмежаті», «Вовк і семеро козенят», «Квітка-семицвітка»).

У казці, що має математичний зміст, все це зберігається, тільки героями можуть служити різні цифри, геометричні фігури, а й також різні герої простих казок, в сюжет включені різноманітні математичні уявлення. Такі казки також мають дії пригодницького характеру, ускладнені різноманітними випробуваннями, математичного характеру, які повинен виконати персонаж разом з маленькими слухачами [2].

Н. І. Кравцов і С. Г. Лазутін ділять казки на три жанрових різновиди - казки про тварин, казки чарівні і казки соціально-побутові. Кожна з названих різновидів має свої сюжети, персонажі, поетику і стиль. Також і в казках математичного характеру героями можуть бути тварини, різні чарівні істоти і просто люди [4].

Для дітей старшого дошкільного віку більш характерні і цікаві чарівні казки. Основні особливості чарівних казок математичного характеру складаються в значно більш розвиненому сюжетному дії, в пригодницькому характері сюжетів, що виражається в подоланні героєм цілого ряду перешкод, які потрібно подолати, зробивши певний математичне дію, в досягненні мети; а також в незвичайності подій, чудесних пригодах, які зрештувалися завдяки тому, що певні персонажі здатні викликати чудові явища, які можуть виникати і в результаті використання особливих (чудесних) предметів; в особливих прийомах і способах композиції, розповіді і стилю.

На сучасному етапі розроблено безліч різноманітних математичних казок, такими авторами як Шоригіна Е. А., Єрофєєва Т. І., Большунова Н. Я. і багатьма іншими авторами. У математичній казці можна виділити свою особливу структуру, яку виділили В. Ф. Любічева і Р. Р. Мухамедьянова: введення в казкову країну, в якій живуть казкові математичні об'єкти; руйнування благополуччя, тобто порушення відносин, зв'язків між казковими математичними об'єктами; відновлення цих відносин, зв'язків [5, с. 30-39].

У змісті математичних казок обов'язково включені математичні поняття і уявлення: про форму, величину, довжину предметів, про геометричні фігури, про час, про простір, а також числа і відношень між ними.

Большунова Н. Я. у своїй роботі при розробці конспектів занять з ФЕМУ здійснила модифікацію казок народів світу, деяких авторських казок, складалася спеціально для навчальних цілей. У конспектах занять, насамперед послідовно представлений матеріал з розвитку елементарних математичних уявлень, при цьому, практично, всі заняття є комплексними. Розробляючи конспект занять, зазначає у своїй роботі Большунова Н. Я., необхідно пам'ятати, що казка ні в якому разі не повинна прирівнюватися до рівня дидактичного засобу. Вона повинна залишатися для дитини повноцінним художнім засобом [7, с. 56-58]. Так само вона зазначає, що середній і старший групи добре сприймаються чарівних казок. У старшій же групі дітям вже пропонуються легенди, історичні казки і билини. Старші дошкільники особливий інтерес проявляють також до казок-фантазій (по типу дитячої фантастики).

У своїй роботі вона показала яким же чином можна зробити так, щоб необхідне навчальне зміст був включений в сюжет. Для цього вона пропонує кілька способів. Той чи інший зміст може виступати в якості особливого роду суперечливих ситуацій, що вимагають дієвого обстеження, висунення і перевірки гіпотез. Умовою вирішення такого роду завдань є організоване засобами казки дитяче експериментування. Наприклад, дітям потрібно здогадатися, чому вузька машинка зі звірятами-мандрівниками не може проїхати в широкі ворота (тунель). У процесі експериментування (спроб проїхати через ворота) діти самостійно виявляють і виділяють як особливу розмірність поняття висоти. Казка дозволяє також здійснити уявний експеримент з опорою на наочні чи ідеальні моделі. Навчальний зміст може бути включений в казку у формі особливого роду пізнавальних завдань - загадок, виконання яких ставати мірою соціальної значущості героя (і його помічників - дітей): чарівник покаже дорогу, якщо герой казки разом з дітьми вирішить ті чи інші завдання

(загадки). Такого роду ситуації типові в казках: женихів шукає принцеса; Баба-яга випробує Івана Царевича і т.д. Цей спосіб ефективний, тому що в якості завдань або загадок легко може бути представлено будь-який зміст, в тому числі і математичний.

У своєму навчальному посібнику Большунова Н.Я. представила деякі пояснення до програми розвитку елементарних математичних уявлень у дошкільників [5].

Було відзначено, що одна з основних проблем старшої групи - освоєння позиційної системи числення. Тому, розвиваючи в дітей уявлення про числові системи необхідно вирішити такі завдання:

1. Розвиток здатності до угруповання або рахунку групами.
2. Розуміння того, що позначення чисел за межами десятка пов'язані з тим, що в основі рахунку лежить рахунок десятками, отже, всі імена чисел і їх запис похідні від десятка.
3. Дати дітям можливість зрозуміти, що від місця, де знаходиться цифра в ряду інших цифр залежить значення числа.
4. Показати значення числа 0.

Дані завдання досить легко освоюються дітьми в контексті запропонованої Большунова Н. Я. технології [1].

Виходячи з вище вказаного, ми вважаємо, що казка повинна використовуватися на заняттях з математики, включаючи різноманітні завдання, пов'язані з героями і сюжетом казок. А також казка і її елементи повинні бути включені в режимні моменти (на прогулянці, перед сном, в самостійну діяльність дітей).

Пропонуємо розроблену нами математичну казку, що формує в дітей уявлення про порядкову лічбу:

«Пригоди у Цифровому місті»

Другим містом у Країні Математиці було Цифрове містечко. А мешканців у ньому було всього лише десять. Найстаршим був круглий Нуль. Але він був таким старим, що оселився в найдальшому будинку міста і нікуди звідти не виходив. Інші цифри жили по периметру великої квадратної площі. Парні цифри жили з одного боку, а непарні - з другого. І всі вони поважали Одиницю. Бо, хоч вона і була самою худю й маленькою, та з нею можна було проводити всі прості математичні операції - додавати, віднімати, множити і ділити. Пройшло кілька років і Одиниця так запишалась своїм становищем, що ходила по місту з задертою головою і всі повинні були з нею вітатися. Дев'ять інших цифр не знали, як це змінити. Адже вони все це затіяли давним-давно. Вони пішли до Нуля за порадою. Спочатку бігла Двійка. А чого бігла? Бо схожа була на коня. От тільки з коротесенькими ніжками, тому біг дуже нагадував стрибки.

Далі поважно перевалювалась трійка. Вона була подібна на іграшку-неваляйку, але трохи поламаною. Більше схожою на іграшку була Вісімка. Четвірка, наче перевернутий стілець. Але її довгі ноги несли свою господиню дуже швидко. Сімка була схожа на великого птаха. Мабуть, журавля. Наче близнюки, ззаду прямували Шістка і Дев'ятка. От тільки одна була віддзеркаленням іншої. А П'ятірка? Вона йшла позаду Двійки. А на що вона була подібна? Цифри зібрались перед будинком Нуля. А що він сказав:

- Важливі всі цифри. І хоч Одиниця - сама популярна цифра, але вона ніщо без решти. Сама Одиниця не складе всі числа у світі. Тому хочу запропонувати перестати з нею розмовляти.

А для Одиниці це стане уроком. Кілька днів цифри не звертали увагу на найменшу мешканку міста. А Одиниці через це стало дуже самотньо. Ніхто з нею не вітався, ніхто не розмовляв. Тому наступного ранку ця пихата цифра сама почала зі всіма вітатися. Адже всі цифри потрібні.

Висновок. Казка є ефективним засобом формування математичних уявлень дітей старшого дошкільного віку, так як діти дошкільного віку дуже люблять казки, вони їм зрозумілі і знайомі, герої казок, яких наслідують, вчать їх елементам математики без примусу. У казкових сюжетах зашифровані ситуації і проблем, які дуже переживаються дітьми. Також у багатьох казках математичний зміст міститься на самій поверхні, тому сприймається і засвоюється дітьми непомітно, невимушено і легко. Наша стаття акцентує увагу педагогів і батьків на можливості використання казок в процесі формування елементів математичних уявлень у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел та літератури.

1. Большунова Н.Я. Організація освіти дошкільнят у формах гри засобами казки: Навчальний посібник. - Новосибірськ: Изд-во МДПУ, 2000 – с. 372.
2. Грін Р., Лаксоно В. Введення в світ числа М.: Педагогіка 1982р.- 302 с.
3. Звонкін А. Малюк і математика, несхожа на математику. Знання і сила, 1985. - 15 с. С. 41-44.
4. Аргинская И. И. Математика, математически игры. - Самара: Федоров, 2005. - 32 с.
5. Белошистая А. Дошкольный возраст: формирование первичных представлений о натуральных числах // Дошкольное воспитание. – 2002. - №8. – С.30-39
6. Е.В. Сербина. Математика для малышей. М., 1992.- 68 с.
7. Л. Чилигрирова, Б. Спиридонова. Играя, учимся математике М., 1993. – с. 56-58.
8. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богущ А. М., Беленька Г. В., Богиніч О. Л., Гавриш Н. В., Долинина О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. - К.: Видавництво, 2012. -26 с., С. 7.